

श्रीः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः
श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

कवितार्किकसिंह सर्वतन्त्रस्वतन्त्र
श्रीमद्वेदान्तदेशिक विरचितं महाकाव्यं
॥ यादवाभ्युदयः ॥
॥ षष्ठः सर्गः ॥

This document* has been prepared by

Sunder Kidambi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness *śrīmad āṇḍavan* of *śrīraṅgam*

---

*This was typeset using L^AT_EX and the **skt** font.

श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ यादवाभ्युदयः ॥

॥ षष्ठः सर्गः ॥

शमयता पुरुहूतमहोत्सवं
ब्रजपतिः सह वल्लवयूथपैः।
निभृतमञ्जुगिरा निजसूनुना
निजगदे जगदेककुटुम्बिना ॥ ६.१ ॥

विदितवानिव विज्ञपयाम्यहं
शृणुत मे शकुनेरिव भाषितम्।
पृथुकबुद्धिरहं पृथुचेतसः
प्रभवतो भवतो नहि शिक्षये ॥ ६.२ ॥

निगमदृष्टमिदं निखिलेन वः
क्वचन विश्वतनौ पुरुषे स्थिते।
य इह यामुपजीवति तत्तनुं
स हि तया हितया भुवि नाथवान् ॥ ६.३ ॥

अतियजेत निजां यदि देवतां
उभयतश्च्यवते जुषतेऽप्यघम्।
क्षितिभृतैव सदैवतका वयं
वनवताऽनवता किमहिद्वहा ॥ ६.४ ॥

अनघशाद्वलकाननसम्पदा
नदनदीद्गदनिर्झरशालिना।
बहुपशुः पशुपालकसंततिः
महिभृता हि भृता न मरुत्वता ॥ ६.५ ॥

अचलमर्चत किं विबुधैश्चलैः
 शुभवनं भवनं च दिवोकसाम्।
 क्षममनेन वने परिरक्षिते
 न हरिणा हरिणानपि बाधितुम् ॥ ६.६ ॥

गिरिषु विष्णुविभूतिषु युज्यते
 निखिलदेवमयीषु च गोषु नः।
 तदुभयाश्रितवृत्त्युपजीविनां
 गुरु चिरं रुचिरं च समर्चनम् ॥ ६.७ ॥

अभिमतं गिरयः कृतसत्क्रिया
 ददति दर्शितदैवतभूमिकाः।
 हरितरक्षुमुखैरपि विग्रहैः
 अहितमाहितमानविपर्ययाः ॥ ६.८ ॥

पशुभिरद्विचरैरुपकल्पिते
 व्रजनये जनयेम न विप्लवम्।
 क्षितिमृदेष समीहितसिद्धये
 जनमितं न मितम्पचतां नयेत् ॥ ६.९ ॥

अपि च साधु गवामभिवर्धनात्
 अनृतहानिजया निजयाऽऽख्यया।
 भजति गोपगणैरभिराध्यतां
 वनमयं नमयन् फलसम्पदा ॥ ६.१० ॥

हरति तापमसावुपसेदुषां
 महिमवान् हिमवानिव दक्षिणः।
 वितनुते मणिरश्मिभिरप्यसौ
 सुरपतेरपतेज इवास्पदम् ॥ ६.११ ॥

प्रदिशता मधुमूलफलानि नः
 सतरुणा तरुणाद्भुतवीरुधा।

उपकृतं गिरिणा तदिहाप्यतां
रसततं सततं हविराहतम् ॥ ६.१२ ॥

समरुता मरुतापजिताऽमुना
नदवता दवतान्तिदवीयसा।
श्रमहता महता कृतविश्रमा
वयमितो यमितोल्बणशाक्वराः ॥ ६.१३ ॥

बहुमतो मनुजा दधते धृतिं
बहुमतोऽयमनन्यधृतिः सताम्।
गिरिशतोन्नतिमानधिको ह्यसौ
गिरिशतोषकृतोऽपि महीभृतः ॥ ६.१४ ॥

सनगरा नगराजिमताऽमुना
कुहरिणा हरिणा समसम्पदा।
सततमाततमानमहीयसी
वसुमती सुमतीश्वर धार्यते ॥ ६.१५ ॥

सुरसगन्धविभूतिनिधे हितं
परिगृहाण निजे पशुपालने।
सुरसगन्धविभूति निधेहि तं
हरिमवेत्य गिरिं हविरुत्तमम् ॥ ६.१६ ॥

विशुद्धतोयौघपरीतपार्श्वे
शुद्धाशयाः श्वेत इवान्तरीपे।
निराशिषो नित्यमिहाश्रयन्ते
नैः श्रेयसं तात निवृत्तिधर्मम् ॥ ६.१७ ॥

इहवासमही समहीनगुणे
स्थिरकुञ्जगृहे जगृहे विबुधैः।
अयमानमतां न मतां न तनुं
क्षितिभृद्भजते भज तेन धृतिम् ॥ ६.१८ ॥

तटभूमिरसौ जयति त्रिदिवं
 पवनागततापवनागतता ।
 इह देवगणैरनिशाध्युषिता
 युतकोकनदायुतकोकनदा ॥ ६.१९ ॥

प्रकृष्टवंशोदयमाननीयः
 प्रभूततुयप्रथितानुरूप्याः ।
 प्रवालमुक्तामणिचित्रिताङ्गीः
 पत्नीरयं प्रापयते पयोधिम् ॥ ६.२० ॥

नन्द नीतिधन सर्वनन्दनी
 तत्त्व यातमतिभूष तत्त्वया ।
 साधुना क्षितिभृतो रसाधुना
 सेव्यतामिह गतेन सेव्यताम् ॥ ६.२१ ॥

नम्यतेह नियता विभूतये
 भूतयेश्वरतया विराजते ।
 राजतेदृशतटीमहीयसे
 हीयसे न यदि नाम नम्यते ॥ ६.२२ ॥

अयोगनिद्रस्य हरेरिदानीं
 मान्ये पदे मानसतः प्रवृत्ताः ।
 त्वदाशयस्वच्छसरित्प्रवाहे
 हंसैः समं वासमिहाश्रयेम ॥ ६.२३ ॥

निशाकरस्य स्फटिकेष्विहाधिकं
 सुजातरूपा श्रयतो विभा सिता ।
 रविप्रभा च स्पृशतीव सांध्यतां
 सुजातरूपाश्रयतो विभासिता ॥ ६.२४ ॥

न दन्तिनोऽस्मिन् मुदिता नदन्ति नो
 वनस्थलीलाऽस्त्विह देवनस्थली ।

ब्रजाधिपाघोन्नतितीब्रजाधिपा

प्रभातताम्राश्मगणप्रभातता ॥ ६.२५ ॥

महीयसी गोपगणाश्रिता मही

वनैरुपेता फलपुष्पभावनैः ।

रसौघरम्यैरपि निर्झरैरसौ

चकास्त्यमुष्मिन् यवसैश्च मेचका ॥ ६.२६ ॥

सदोन्नताय प्रणमत्यमुष्मै

सतां कनिष्ठा प्रथमाङ्कनिष्ठा ।

निशामयास्मिन् सरितश्च रत्न-

प्रभासमानाः प्रतिभासमानाः ॥ ६.२७ ॥

इह वंशलताविलम्बवालाः

प्रियवाला नतकंधराश्चमर्यः ।

शबरीकबरीनिरीक्षणेन

त्रपमाणा इव निश्चला भवन्ति ॥ ६.२८ ॥

हरिनीलरुचा लसत्तमिस्रो

दिवसेऽपि स्फुरदोषधिप्रदीपः ।

निशि चैष तपोधनाङ्गदीप्त्या

दिनमोहादविभक्तकोकयुग्मः ॥ ६.२९ ॥

ब्रजवैरवतीषु वल्लवानां

वृष सेनासु सदानवासु देवः ।

अचलाकृतिराशु नैष गोप्ता

वृषसेनासु सदा न वासुदेवः ॥ ६.३० ॥

मधुना सविभव सन्तं

मदनधनं यं वदन्ति शुभदिवसं तम् ।

नियतमिहैव वसन्तं

निष्कामधियोऽपि निर्विशन्ति वसन्तम् ॥ ६.३१ ॥

काननं दधदसौ सदोन्नमत्
 काञ्चनारककुभं सदृक्षकः।
 मन्दरस्य महता स्ववर्ष्मणा
 कां च नार ककुभं सदृक्षकः ॥ ६.३२ ॥

अनेहसा हानिरुपैति नेह सा
 न कंदरस्थस्य दिशत्यकं दरः।
 अपास्य तां भीतिमसावुपास्यतां
 सदा नवा भूमिरियं सदानवा ॥ ६.३३ ॥

समिन्धतेऽस्मिन्नजहत्समाधिकाः
 समाधिकातीतधियः स्थिराशया।
 स्थिराशयाश्च व्रतिनः सदारसाः
 सदारसाध्येषु तपस्स्ववस्थिताः ॥ ६.३४ ॥

वसत्यमुष्मिन् वनदेवताद्भुता
 विभाति भास्वत्तिलकालिकानना।
 विचित्ररत्ना महती च मेखला
 विभाति भास्वत्तिलकालिकानना ॥ ६.३५ ॥

तपस्विनामात्मविदां निवासैः
 समानभूमावसमानभूमा।
 इहाटवी काञ्चनकर्णिकार-
 परागताम्राऽप्यपरागताम्रा ॥ ६.३६ ॥

सरस्सु जातैः नलिनैः सुजातैः
 अपां तरङ्गैश्च सुधान्तरङ्गैः।
 इहासमेऽतिव्रततौ समेति
 मरुत्तुषारः श्रमरुत्तुषारः ॥ ६.३७ ॥

यमभिप्लुतमम्बुधरैरभितः
 सरसा सरसास रसाऽऽसरसा।

स्थिरधर्म तथा गिरिराद्रियते
स मया समयासम या समया ॥ ६.३८ ॥

प्रणम तमिममचलममरम्
अहितमहितमहितमहित ।
भजनमलघु विफलमिह न
सदयसदय सदय सदय ॥ ६.३९ ॥

रत्नोपसङ्घटितशृङ्गफणासहस्रः
स्फारोदितस्फटिकरश्मिविशुद्धकायः ।
नित्यं वहन्निजबलेन महीमहीनः
पुष्यत्यसौ मधुरिपोरपि भोगयोगम् ॥ ६.४० ॥

मरुद्गणसमाश्रितो मघवरत्ननीलद्युतिः
विभाति वनमालया विततनित्यतुङ्गाकृतिः ।
कनत्यभिगतः श्रिया कनकरश्मिपीताम्बरः
करोति विधृतिं भुवः कथमसौ न विश्वम्बरः ॥ ६.४१ ॥

मुहुरवधीरितोऽपि भजतीह युवा गणयन्
हितमतिभूरितानवसुधे वनितां तरसा ।
सपदि विहाय मानमियमृच्छति तं प्रति सा
हितमतिभूरिता नवसुधेव नितान्तरसा ॥ ६.४२ ॥

इह मरुतो वहन्ति सुरसिन्धुसगन्धसरि-
द्विकसित हेमकोकनद सौरभसारभृतः ।
मधुकरमौलिदध्न मददन्तुर दन्तिघटा-
करटकटाहवाहिघन शीकरशीभरिताः ॥ ६.४३ ॥

मनःप्रियमिह प्रभो मधुरसादरं सादरं
विधत्स्व हविरर्पयन्त्रतशुभावनां भावनाम् ।
कुरुष्व च गुरुष्वघक्षपणदक्षिणां दक्षिणां
प्रयच्छति तवेप्सितं प्रणयपर्वतः पर्वतः ॥ ६.४४ ॥

गिरिभजनोदितप्रियविकासमये समये
 जनितनभः प्रचारजलपत्रिदशैस्त्रिदशैः।
 सह यदि नः समेति हरिरप्रतिघप्रतिघः
 प्रतिहतिमेतु दुष्टवधदोहलिना हलिना ॥ ६.४५ ॥

प्रत्यक्षं गोत्रमासन्नं किमनादृत्य गोधनैः।
 अदृश्यो गोत्रमित् कश्चिद्गतः स्वर्गं गवेष्यते ॥ ६.४६ ॥

अहार्यो विविधैर्भोगैराकर्षन् विबुधानपि।
 अपरिच्छिन्नमूलोऽसौ ससारः सर्वदुःखकृत् ॥ ६.४७ ॥

नन्द गोपप्रभो धर्मैर्ब्रज वृद्धार्य सद्गतिम्।
 भज तामेव बुद्ध्वाऽद्रिं तनु त्राणे रतिं गवाम् ॥ ६.४८ ॥

नानाफलवनालीके नालीकेद्भामितोदके।
 तोदके च क्षुधामत्र धाम त्रस्तहितं विदुः ॥ ६.४९ ॥

सहसा सह सार्धैर्मा तरसेतरसेवनम्।
 तनु तात नुताद्वज्री न गतो न गतोऽर्च्यताम् ॥ ६.५० ॥

जुषतामिह धीः सूर्यसमा हि तव सुन्दरीम्।
 रक्षार्थमिह यक्षेण समाहितवसुं दरीम् ॥ ६.५१ ॥

सभाजनं वदाम्येतद्गव्यैः सरसभाजनम्।
 सभाजनं गिरेरर्थ्यं स्ववृत्त्युल्लासभाजनम् ॥ ६.५२ ॥

भवता भवतापघ्ने भाविते भावितेजसा।
 सुतरा सुतरामस्मिन् सुरभीः सुरभीश्वर ॥ ६.५३ ॥

बहूविद्भ्यः समग्राहि समग्रा हि मतिस्त्वया।
 अतोऽन्यजनसंदिग्धे न संदिग्धे हिताहिते ॥ ६.५४ ॥

गोवर्धनप्रकाशिन्या गोवर्धनसमाख्यया।
 समक्षेऽपि गिरेरस्य समक्षेपि क्षमा स्तुतिः ॥ ६.५५ ॥

वयं धेनुशतैः सार्धमत्रासङ्कटकान्वयाः ।
 अन्वभूम निराबाधमत्रासं कटकान्वयाः ॥ ६.५६ ॥
 अनन्तमहिमा सोऽयं समस्तवसुधाधरः ।
 मौलिमण्डनमस्येन्दुः समस्तव सुधाधरः ॥ ६.५७ ॥
 तपोधनैरयं शैलो महाभाग महीयते ।
 गोधनैरपि न त्वत्र महाभागम हीयते ॥ ६.५८ ॥
 रोधोरोधोज्झितैरेतैरुत्सैरुत्सैकतैरसौ ।
 महीमहीनां तनुते ग्रावाग्रावाप्ततारकः ॥ ६.५९ ॥
 धिषणातीत धिषणा लोकनीत्याऽस्तु लोकनी ।
 सुधरेऽस्मिन्वसुधरे तात तेजस्वितातते ॥ ६.६० ॥
 पादपादभ्रपर्यन्ता दीनादीनामसौ गतिः ।
 गोप गोपनयोग्याऽस्मिन् कान्ता कान्तारभूरपि ॥ ६.६१ ॥
 इह पुष्पौघनिष्पन्नव्रजामोदे वने हिते ।
 भृशमुत्सवसंतोषं व्रजामो देवनेहिते ॥ ६.६२ ॥
 प्रयतस्व गिरिरस्य व्रजदेव सभाजने ।
 खपुष्पकल्पे मा भक्तिं व्रज देवसभाजने ॥ ६.६३ ॥
 देवस्थानमिवेन्धानं परायणमवारितम् ।
 गोवर्धनमवेह्येनं नारायणमिवागतम् ॥ ६.६४ ॥
 मोघाशो मघवान्देवः स्यादत्रत्यस्य सादने ।
 मेघानाममि वा भावः सादमेत्यद्रिसादने ॥ ६.६५ ॥
 अचञ्चलाङ्गसत्ताकश्चलाचलघनाततः ।
 अचलः कस्य नाकल्यः साध्यानन्दस्य सिद्धिकृत् ॥ ६.६६ ॥
 अगः सनग आसन्नः सालताललताततः ।
 सततं संहतघनः सङ्गतानन्दसाधकः ॥ ६.६७ ॥

अभ्रान्तमति शय्येहविराजि ततमागमे ।
निशामयालीनघनं सालौघमतिनन्दनम् ॥ ६.७७ ॥

चारुचीरीरुचा रोची रुरुचारैरचर्चरुः ।
चिरोच्चरोचिरचरो रुचिरो रुचिराचरः ॥ ६.७८ ॥

नीतिनेत्र नतानन्त नितान्तोन्नततानतः ।
तातेतोऽतनुतोऽनीतं न नुत्तैनोनुतान्ततः ॥ ६.७९ ॥

सराससारसासारैः सूरुस्रसरुसारसैः ।
रससूः सरसस्रंसैः सरःसाररसैरसौ ॥ ६.८० ॥

धीर धीरधुराधारी धाराधरधरोऽधरे ।
रोधोधरारोधरोधिधाराधारो धराधरः ॥ ६.८१ ॥

भूमृन्निभेभभानेनानेन भूनाभिनेनम ।
भानुभानुभभाभिन्नं नुन्नं नूनं न नो नभः ॥ ६.८२ ॥

तत्र तत्रातितारेऽत्र तारातीततरूत्तरे ।
तरेत्तातारतीरेतातते त्रातरि ते रतिः ॥ ६.८३ ॥

विततीतावृत्तिवृते वीतातीतावृतावृतौ ।
तातावातातिवृत्तेऽति वातोऽतीवाततेऽवति ॥ ६.८४ ॥

नुन्नैनसां निनंसूनां सानूनासनसानुना ।
सानसां नः ससेनानां सानेनासन्नसूः सनिः ॥ ६.८५ ॥

कल्लोलोल्लोलकीलाले केकाकलकलाकुले ।
कालिकाकलिलालोके काले काले किलैककुः ॥ ६.८६ ॥

पतता पततोपेतः पतितोत्पतितातपः ।
पाता पीतोपतापोऽपि तपः पूतपते पितः ॥ ६.८७ ॥

भूतभूते भूतभृतो भीतताभीतिभूतिभूः ।
भातीतो भूभृतो भाभृद्भाता भाता तु भूतितः ॥ ६.८८ ॥

सेवा माननमावासे वासिताहिहितासिवा ।
माता पिता तापितामा नहिताततता हि न ॥ ६.१०० ॥

गेहा देववदेहागे हासताननतासहा ।
देतानयायानतादेऽव नयात तयानव ॥ ६.१०१ ॥

नदीसारसमेतात्र दीप्ता भासा नरावृता ।
साभानासौ माभिरामे रसा सौम्या सुमानस ॥ ६.१०२ ॥

वसुदा त्रसदानन्द धीसुदान्त मुदा नता ।
तानदा मुक्तिदा रम्या सनदाऽत्र सदा रसा ॥ ६.१०३ ॥

सद्वैवेऽङ्कुरयातवैभवलताशोभ्युच्चनानागमे
भव्यं कर्म सदार्चितोद्भव नदीयादःसनाथीकृते ।
चित्राटव्यनुवाहिवातवलनश्रेयः प्रचेयोत्सवे
वेदोक्त्या समये भजेः शुचि गिरौ मेरून्नतेऽस्मिन्ध्रुवे ॥ ६.१०४ ॥

वासे नास्मिन्पूजादेवा वादे जातातोद्वारावा ।
वाराद्याविर्भूताजीवा वाजीतात्रादीना सेवा ॥ ६.१०५ ॥

सानुमानयमतीततारकः
सानुमानयमतीततारकः ।
सानुमानयमतीततारकः
सानुमानयमतीततारकः ॥ ६.१०६ ॥

विराजमानादसमान भूमा-
विराजमानादसमानभूमा ।
विराजमानादसमानभूमा
विराजमानादस मानभूमा ॥ ६.१०७ ॥

अक्लिष्टचित्रमिदमत्र मनागिवोक्तं
चित्रायुतानि सुवचानि पुनस्तथापि ।

कृत्यं विभोर्निगमनीयमनन्यभक्तैः

आराध्यतां हरिरसौ पृथिवीधरात्मा ॥ ६.१०८ ॥

इति कथयति कृष्णे गोपवृद्धा विदध्युः

शरणमशरणानां शाद्वलश्यामलाङ्गम्।

पुलकितवनमालं पुष्पकिञ्जल्कजालैः

पुरुषमचलशृङ्गे पुण्डरीकायताक्षम् ॥ ६.१०९ ॥

शतमखमणिशैलः स्यादसौ देवतात्मा

शरदि समुदितं वा तोयकालस्य तोकम्।

चिरपरिचितपूर्वं चेतसां किं न भाग्यं

न किमिदमिति चिन्तां न व्यतीयाय नन्दः ॥ ६.११० ॥

आद्यं किमेतदधिदैवतमद्भुतानां

आकालिकं फलमुतैकमिदं शुभानाम्।

एकीभवन्निधिरसौ किमभीप्सितानां

इत्यन्वभावि सविधोपगतैः स देवः ॥ ६.१११ ॥

पीतांशुके पृथुलबाहुभुजान्तराले

मेघाभिजन्मनि मिथः प्रतिबिम्बबुद्ध्या।

धन्यानि गोपनयनानि तदाऽन्वभूवन्

कृष्णे च तत्र च कियन्ति गतागतानि ॥ ६.११२ ॥

॥ इति कवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य

श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य

कृतिषु यादवाभ्युदये माहाकाव्ये

षष्ठः सर्गः ॥